

واکاوی مهمترین مسائل اجتماعی

شهر مشهد

(طرح ملی گفتگوی خانواده)

حاج آقایی

(عضو هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد)

مجید حیدری

انجمن جامعه‌شناسی ایران
دفتر مشهد

معاونت امور زنان و خانواده
ریاست جمهوری

*

طرح ملی گفتگوی خانواده؛ تفاهم نامه‌ای به شماره
 ۱۶۸۰۸۶ بین انجمن جامعه شناسی ایران و معاونت
 امور زنان و خانواده ریاست جمهوری می‌باشد که در ۵۰
 شهر ایران، توسط نمایندگان انجمن اجرا می‌شود.

*

سرشناسه	اکبری، حسین، ۱۳۵۸ بهمن -
عنوان و نام پدیدآور	مهمترین مسایل اجتماعی شهر مشهد / حسین اکبری، مجید حیدری چروده؛ [برای: معاونت امور زنان و خانواده، ریاست جمهوری، انجمن جامعه‌شناسان ایران - سرخراسان رضوی].
مشخصات نشر	: دستتسا - هامون نو، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ ص: ۱۴/۵ × ۲۱ س.م.
فروست	: طرح ملی گفتگوی خانواده؛ ۲۷.
شابک:	: ۱۵۰۰۰۰ ریال ۹-۱۲-۹۰-۶۰-۹۷۸-
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: مسائل اجتماعی -- ایران -- خراسان رضوی
موضوع	: مسائل اجتماعی -- ایران -- مشهد
شناسه افزوده	: حیدری چروده، مجید، ۱۳۴۵ -
شناسه افزوده	: انجمن جامعه‌شناسان ایران. دفتر خراسان رضوی
شناسه افزوده	: ایران. ریاست جمهوری. معاونت امور زنان و خانواده
رده‌بندی کنگره	: ۲۲/HN۶۷۰
رده‌بندی دیویی	: ۱۰۹۵۵۸۲۲۲/۳۶۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۵۷۱۲۱۷۹

انتشارات هامون نو

نام اثر:	واکاوی مه‌تیر سسایل اجتماعی شهر مشهد
نویسنده:	حسین اکبری، مجید حیدری چروده
ناشر:	انتشارات هامون نو
صفحه آرایشی:	احمد موبدی
چاپ اول:	۱۳۹۸
شمارگان:	جلد ۱۰۰۰
شابک:	۹۷۸-۶۰۲-۶۴۹۰-۱۳-۹
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فروشگاه آنلاین: www.hamooniran.com

فهرست

پیام رئیس انجمن جامعه‌شناسی ایران.....	۵۰
تشکر و قدردانی.....	۱۵۰
فهرست کارشناسان.....	۱۷۰
مقدمه.....	۱۹۰
استان خراسان رضوی در یک نگاه.....	۲۳۰
تقسیمات کشوری.....	۲۴۰
ویژگی‌های اقلیمی.....	۲۵۰
ویژگی‌های جمعیتی.....	۲۸۰
هزینه و درآمد خانوارهای استان.....	۳۹۰
مناطق محروم و کمتر توسعه یافته استان.....	۴۲۰
رفاه و تامین اجتماعی.....	۴۵۰
آموزش و پرورش.....	۴۷۰
فرهنگ و هنر.....	۴۹۰
وضعیت آسیب‌ها و مسائل اجتماعی.....	۵۳۰
الف- مسائل کلان و ساختاری.....	۵۳۰

- مهاجرت ۵۲
- حاشیه نشینی ۵۶
- نابرابری درآمد و توزیع درآمد ۵۷
- فقر شهری ۶۱
- فرسایش سرمایه اجتماعی ۶۳
- اعتیاد و جرایم مواد مخدر ۶۵
- بالا بودن نرخ حایم ۶۷
- وضعیت زنان و درگیری ۶۸
- سرقت ۷۱
- ب- مسائل اجتماعی مرتبط به خانواده ۷۳
- کاهش میزان ازدواج ۷۳
- تجرد و بالا رفتن سن ازدواج ۷۵
- طلاق و فروپاشی خانواده ۷۷
- کودک همسری ۸۰
- زنان سرپرست خانوار ۸۱
- کودکان بی سرپرست و بدسرپرست ۸۴
- کودک آزاری ۸۵
- تک فرزندی ۸۶
- مسئله یابی مشارکتی خانواده ۸۷
- روش مسئله یابی مشارکتی ۸۷
- گام اول: هماهنگی با دفتر امور بانوان استانداری ۸۸
- گام دوم: شناسایی و دعوت از فعالین اجتماعی، کارشناسان مرتبط دولتی، پژوهشگران و اساتید دانشگاه ۸۸

۸۹.....	گام سوم: آماده سازی مقدمات برگزاری کارگاه
۸۹.....	گام چهارم: برگزاری کارگاه
۹۰.....	مرحله اول: شکل گیری ساختار کارگاه
۹۰.....	مرحله دوم: اهمیت و اولویت بندی مسائل استان
۹۰.....	مرحله سوم: شناسایی مکانیزم های مولد و پیامدهای هر مسأله (ترسیم درخت مشکلات)
۹۱.....	مرحله چهارم: تأسیساتگذارانه و ارزیابی پیشنهادات سیاستی و تکمیل جدول عینی- ذهنی
۹۳.....	مرحله پنجم: ارایه مسأله ی اجتماعی به پویش اجتماعی
۹۴.....	یافته ها
۹۶.....	اولویت بندی مسائل
۹۶.....	شناسایی مکانیزم های مولد، پیامدهای و راه کارهای سیاستی هر مسأله (ترسیم درخت مشکلات)
۹۹.....	فقر گسترده
۱۰۷.....	سیاست های پیشنهادی گروه برای مدیریت مسأله: ...
۱۰۷.....	بیکاری
۱۱۲.....	سیاست های پیشنهادی گروه برای مدیریت و کاهش بیکاری: ...
۱۱۲.....	روابط فرزاناشویی
۱۱۷.....	سیاست های پیشنهادی گروه برای مدیریت و کاهش روابط فرزاناشویی
۱۱۷.....	طلاق عاطفی
۱۲۱.....	استفاده نامناسب از رسانه و فضای مجازی در خانواده
۱۲۷.....	نتیجه گیری
۱۳۲.....	منابع و مأخذ:

مقدمه

خانواده بعنوان مهمترین نهاد اجتماعی در سالهای اخیر در جامعه ایران با چالش‌های متعددی روبرو بوده است. بصورت کلی سه چالش اساسی خانواده ایرانی را می‌توان کاهش کارکردهای نهاد خانواده بویژه کارکردهای تربیتی و پرورشی، گسترش انواع آسیب‌های اجتماعی در خانواده و کاهش سطح تعاملات اجتماعی در بین اعضای خانواده دانست که این چالش‌ها مسائل و آسیب‌های مختلفی را برای اعضای خانواده در سطح فردی و کلیت خانواده ایجاد کرده است. علی‌رغم اهمیت نهاد خانواده و چالش‌های پیش‌برنی آن برنامه‌های چندانی از سوی سیستم مدیریتی جامعه برای کاهش آسیب‌پذیریت این چالش‌ها و صیانت از نهاد خانواده انجام نشده است. برنامه‌های اجرایی نیز با رویکردی از بالا به پایین در پیمایش آرایه نسخه‌ای فراگیر برای تمام نقاط کشور است. این در حالی است جامعه ایران جامعه‌ای متکثر با تنوع‌های بسیار فرهنگی - اجتماعی و تفاوت در

ماهیت عوامل و پیامدهای چالش‌های حوزه خانواده است. بنابراین
ارایه نسخه‌های فراگیر برای آن نمی‌تواند اثربخشی چندانی به
همراه داشته باشد. استان خراسان رضوی و شهر مشهد نیز از این
قاعده مستثنی نیست. حوزه‌ی اجتماعی و نهاد خانواده بصورت ویژه
در این استان با چالش‌های بسیاری مواجه است. رشد شتابان مسائل
اجتماعی نشانگر این بحران در حوزه اجتماعی است.

در پییر فنیایی طرح ملی گفتگوی خانواده به منظور ایجاد
گفتمان‌ها و اراک اجرا گردید. طرح گفتگوی خانواده متضمن سه مفهوم
اساسی است.

- گفتگو درباره خانواده
- گفتگو برای خانواده
- گفتگو در خانواده

مهمترین هدف این طرح این است که خانواده را به عنوان مهمترین
نهاد اجتماعی به کانون توجه مردم و مسئولین تبدیل نماید و با
استفاده از رویکردهای برساخت گرایی اجتماعی توجه به خانواده را
به یک مطالبه اجتماعی تبدیل کند. صحبت کردن در مورد خانواده،
در مورد آسیب‌ها و مشکلات خانواده به شکل علنی تر و تخصصی تر
را در جامعه اشاعه دهد و خانواده را در برابر انواع و اقسام آسیب‌ها و
مسائلی که با آن مواجه است توانمند نماید.

از سوی دیگر همچنانکه اشاره شد یکی از چالش‌های اساسی
خانواده امروزی عدم تعامل و گفتگو در خانواده است. این مساله
باعث گردیده است تا خانواده نتواند از داشته‌های خود در مواجهه با

چالش‌های دیگر استفاده نماید. به عبارت دیگر عدم گفتگو و مفاهمه در خانواده دارای اثر تشدید کننده بر روی سایر آسیب‌ها و چالش‌های خانواده است. بنابراین یکی از راه‌های توانمندی خانواده در برابر شرایط موجود، ایجاد بسترهای لازم برای گفتگو در خانواده، در مورد مسائل و برای حفظ خانواده توسط اعضای خانواده است. طرح گنگوی خانواده در گام نهایی در پی بسترسازی برای گسترش تعاملات گفتگو در خانواده هاست.

اجرای مرحله این طرح گفتگوی خانواده عمدتاً متمرکز بر روی "گفتگو درباره خانواده" است. گفتگو درباره آسیب‌ها و مشکلاتی که خانواده با آن مواجه است. شناسایی مهمترین مسائل مرتبط با خانواده با رویکردی کارشناسانه بر مبنای دانش بومی متخصصین و کارشناسان حوزه خانواده در هر شهر استان.

یکی از نقاط عطف مرحله اول طرح تمرکز بر روی مسائل محلی و توجه به اینکه آسیب‌های اجتماعی و مسائل خانواده از یک الگوی واحدی در کل کشور برخوردار نیستند و توجه به آنها نیازمند به یک نگاه منطقه‌ای و محلی است. این طرح در هر استان در هر شهری در پی شناسایی مهمترین مسائل و مهمترین کنشگران است که در حوزه خانواده فعالیت می‌کنند و ایجاد نوعی سازماندهی اجتماعی برای سازمان دادن به این کنشگران و استفاده از آنها برای ترسیم ساختن نهاد خانواده.

راستای اجرای مرحله اول طرح گفتگوی ملی خانواده، کارگاه مساله‌یابی مشارکتی خانواده در شهر مشهد برگزار گردید. مهمترین اهداف از اجرای این مرحله در شهر مشهد عبارت بودند از:

- ایجاد فضایی برای گفتگوی در مورد خانواده
- تمرین گفتگو و مسأله یابی مشارکتی در مورد خانواده
- ایجاد حساسیت و توجه به خانواده
- تربیت تسهیلگران سطح دو استانی

گزارش حاضر به نتایج این مرحله از طرح می پردازد. در بخش اول به بررسی وضعیت استان خراسان رضوی در ابعاد سیاسی، اقلیمی، جمعیتی اقتصادی و فرهنگی پرداخته پرداخته شده است. در بخش دوم، مهم ترین مسائل اجتماعی استان خراسان رضوی و شهر مشهد در دو بعد مسائل کلان و ساختاری و مسائل مرتبط با حوزه خانواده آورده شده است. در بخش سوم به بررسی نحوه برگزاری کارگاه مسأله یابی مشارکتی و نتایج حاضر از این کارگاه پرداخته شده است.